Requiem, Johannes Brahms (1833 - 1897)

Zijn requiem staat niet direct in de traditie van de al eeuwen bekende *Missa pro Defunctis* (mis voor de overledenen) met haar oorsprong in het gregoriaans met vaste delen voor de liturgie van een uitvaartmis in de katholieke kerk. Brahms selecteerde teksten uit het Oude en Nieuwe testament en toonzette deze in het Duits, niet direct bedoeld als liturgische muziek in kerkelijke vieringen maar een religieus werk voor de concertzaal. Hij was niet overigens niet de eerste. In 1635 ging Schütz hem al voor met een Requiem in de Duitse taal, *Musikalische Exequiën (naar 'ex sequor' wat betekent uitgeleide doen)*.

Velen bij velen gedachte leeft dat componisten op oudere leeftijd of vlak voor hun eigen dood een requiem componeren, gaat dit voor Brahms in ieder geval niet op. In 1868 voltooide Brahms het Requiem zijn eerste werk voor grote symfonische bezetting. Zijn eerste ideeën voor dit werk ontwikkelde hij al in 1861. Dit Requiem was zijn eerste compositie voor grote symfonische bezetting van het orkest. Zijn symfonieën en piano- en vioolconcerten zouden later pas volgen Hij was toen 35 en de vier symfonieën moesten nog volgen. Tot dan was hij vooral bekend als vocale en kamermuziek.

Al een half jaar na de première met de symfonische bezetting in april 1868 maakte hij een versie voor koor en piano quatre mains, waarin koorstemmen en soli instrumentaal waren opgenomen. In 1871 werd in London de versie uitgevoerd weer met koorstemmen en soli. Deze Londoner versie is meer dan alleen koor met pianobegeleiding. De twee pianisten zorgen ervoor dat er veel meer mogelijk is als het gaat om variatie in klankkeuren, melodische lijnen, invulling van harmonieën en de complexe ritmische structuren (iets waar Brahms om bekend staat). De Duitse musicus Heinrich Poos (*1920-) voegde de pauken toe voor de delen 2, 3 en 6 zoals in Brahms' eerste versie met symfonische bezetting. Een absolute terechte en artistiek waardevolle toevoeging aan deze delen.

Om het intieme karakter van deze zetting te versterken, is gebruik gemaakt van een historische Blüthner vleugel uit 1867, met dank aan Andriessen Haarlem piano' s en vleugels Haarlem. We kunnen er vanuit gaan dat hij bekend was met de klank van deze vleugel. Anders dan bij een moderne vleugel (waarbij het gedeelte met de hoge tonen veelal "scherper" is om o.a. de klankschoonheid in de grote concertzalen te bevorderen) is de klank van het instrument uit 1867 milder en daarmee zeer geschikt voor een kamerkoor in een kleinere bezetting.

De door Brahms gekozen Bijbelse teksten zijn woorden van eerbetoon (deel 1), waarschuwend en bevrijdend (deel 2), besef van de eigen eindigheid (deel 3), verlangen (deel 4), troost (deel 5), toekomst (deel 6) en berusting (deel 7).

Met enige vrijheid en spiritualiteit kun je dit requiem een *Missa pro vivis* (mis voor de levenden) noemen. Zoals deze woorden al eeuwigheidswaarde hadden in het oude Israël en de Joodse religieuze traditie, kunnen zij nu nog voor de hele mensheid tot inspiratie zijn in overdenkingen over de grote vragen van leven en dood. Iets waar de grote wereldreligies en de levensbeschouwende stromingen elkaar ten diepste ontmoeten ondanks een soms verschillend woordgebruik.

Stephen Kavelaar, oktober 2019